

Στυτικά φάρμακα και πορνογραφικός λόγος. Μια μελέτη για την ηγεμονική αρρενωπότητα

*Ευάγγελος Λιότζης **

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο εξετάζεται η συσχέτιση της χρήσης φαρμακευτικών σκευασμάτων κατά της στυτικής δυσλειτουργίας και του πορνογραφικού Λόγου με όψεις της κοινωνικής κατασκευής της αρρενωπότητας. Μέσω άτυπης συμμετοχικής παρατήρησης κατά τη διάρκεια εργασίας μαζί με 15 άνδρες ηλικίας 21 έως 43 ετών που έλαβε χώρα σε δυο διαφορετικές περιόδους, επιδιώκεται να αναδειχθούν οι τρόποι με τους οποίους η εγχάραξη στοιχείων του πορνογραφικού Λόγου στην κυρίαρχη κουλτούρα συμβάλλει σε μια πραγματοποιημένη νοηματοδότηση της σύγχρονης ηγεμονικής αρρενωπότητας.

Λέξεις κλειδιά: στυτικά φάρμακα, ηγεμονική αρρενωπότητα, πορνογραφία

* Διαπιστευμένος Λέκτορας, Πανεπιστήμιο του Derby.

Η έννοια της πορνογραφικοποίησης, που εσχάτως έχει συγκεντρώσει το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας στο χώρο των πολιτισμικών σπουδών και της κοινωνιολογικής έρευνας, είναι μια πολυσημική και επίμαχη έννοια με την οποία είθισται να αποδίδεται η ένταξη έλλογων πρακτικών και λόγων που σχετίζονται με την πορνογραφία στην κυρίαρχη κουλτούρα και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (Λιότζης 2016). Η δε εννοιολόγηση της πορνογραφικοποίησης συνιστά μια γενικότερη προσπάθεια οριοθέτησης της ολοένα και αυξανόμενης παρουσίας διαμεσολαβημένων σεξουαλικών και πορνογραφικών αναπαραστάσεων στη δημόσια σφαίρα που συντελούν τόσο στην εξάπλωση και διεύρυνση του σεξουαλικού λόγου, όσο και στην αναοριοθέτηση της σεξουαλικής κοινωνικοποίησης μέσω της εγχάραξης στοιχείων από την κουλτούρα της κοινωνίας του θεάματος που, ως ψυχαγωγική ατμόσφαιρα σε όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής, κατακλύζεται από μια μεταμοντέρνου τύπου απελευθέρωση των ηθών με την έννοια της ύπαρξης των προϋποθέσεων για την επικράτηση ενός κλίματος ατομοκεντρικού ευδαιμονισμού και σεξουαλικής ελευθεριότητας.

Παρά λοιπόν το ότι η εν λόγω προσπάθεια έχει ήδη αναδειχθεί με πολλαπλούς τρόπους στη διεθνή βιβλιογραφία στο πλαίσιο της συζήτησης για την πορνογραφικοποίηση του κυρίαρχου (McNair 1996), την κουλτούρα του στριπτίζ (McNair 2002), την πορνοποίηση της καθημερινότητας (Paul 2005), την κουλτούρα του πρόστυχου (Levy 2005), τη σεξουαλικοποίηση της κουλτούρας (Attwood 2006) και την υπερσεξουαλικοποίηση της κοινωνίας (Kammeyer 2008), εντούτοις παραμένει σε πολλές της όψεις αδιερεύνητη. Αδιερεύνητη τόσο αναφορικά με τις επιμέρους διαστάσεις και όψεις των υπό μελέτη εννοιών, όσο και σε σχέση με τη μελέτη τους σε συγκεκριμένες τοπικές και εθνικές κοινωνίες. Αυτό επιχειρείται με την παρούσα εργασία. Να διερευνηθεί το αν και κατά πόσο η πορνογραφική λογική της χρήσης φαρμάκων κατά της στυτικής δυσλειτουργίας σχετίζεται με τη σεξουαλική κοινωνικοποίηση στη χώρα μας σε μια προσπάθεια να προσδιοριστεί ο ενδεχόμενος βαθμός εγχάραξης στοιχείων του πορνογραφικού λόγου. Αφορμή για την εν λόγω προσέγγιση αποτελεί μια άτυπη ποιοτική έρευνα¹, της οποίας τα προκαταρκτικά

¹ Προκαταρκτικές σκέψεις από την «πρώτη φάση» της έρευνας παρουσιάστηκαν σε συνέδριο και συμπεριλήφθηκαν στα πρακτικά του ως: «Live Your Myth in Greece»: Το Viagra ως Όψη της Πορνογραφικοποίησης. Στο: Μ. Αντωνοπούλου και Σ. Κονιόρδος, επιμ., *Τρίτο Τακτικό Συνέδριο της Ελληνικής Κοινωνιολογικής Εταιρείας - Ελληνική Κοινωνία 1975-2010: Μετασηματισμοί, Ανακατατάξεις, Προκλήσεις*, Αθήνα: Ελληνική Κοινωνιολογική Εταιρεία, 2011, σελ. 219-24.

ευρήματα πλαισιώνουν μια προσέγγιση κατά την οποία η πορνογραφική κουλτούρα χρήσης στυτικών φαρμάκων συμβάλλει σε μια κοινωνική κατασκευή της αρρενωπότητας βασικό χαρακτηριστικό της οποίας είναι η πραγματοποιημένη νοηματοδότηση της σύγχρονης ηγεμονικής αρρενωπότητας.

Πεδίο της έρευνας, μεθοδολογικές προκείμενες και ευρήματα.

Η προσπάθεια για ποιοτική έρευνα περιλάμβανε την άτυπη συμμετοχική παρατήρηση αρχικά με 9 άνδρες ηλικίας 21 έως 37 ετών και εν συνεχεία με άλλους 6 άνδρες 23 έως 43 ετών που και αυτοί διαμένουν στην Θεσσαλονίκη, με τους οποίους έτυχε να εργαστώ μαζί. Πιο συγκεκριμένα, η εθνογραφικού προσανατολισμού και διερευνητικού χαρακτήρα έρευνα έλαβε χώρα στον εργασιακό χώρο δύο καταστημάτων νυχτερινής διασκέδασης, τα γνωστά σε όλους καφέ-μπαρ. Στην επιχείρηση Α εργάστηκα το χρονικό διάστημα 9/2010-5/2011 και στην Β το αντίστοιχο 10/2014-5/2015. Το Α ήταν ένα «κλασσικού» τύπου *all-day cafe-bar* το οποίο έδινε έμφαση κυρίως στην βραδινή λειτουργία του όπου και γίνεται κατανάλωση ποτών, βρίσκονταν στο κέντρο της πόλης και χαρακτηριζόταν από την πολύ δυναμική είσοδό του στο χώρο της νύχτας, ενώ πελάτες του ήταν γυναίκες και άνδρες ηλικίας 20-40 ετών. Το Β συγκαταλέγεται στα λεγόμενα *sports bar* όπου κατά βάση συχνάζουν άνδρες ανεξαρτήτως ηλικίας και παρακολουθούν κυρίως αθλητικούς αγώνες στις τηλεοράσεις του καταστήματος. Στην περίπτωση όμως του Β, προκειμένου οι ιδιοκτήτες να εκμεταλλευτούν την υποδομή του μπαρ, διοργάνωναν βραδιές-πάρτυ τα Σάββατα, όπου έρχονταν και πελάτισσες ηλικίας 25-35 ετών.

Κατά τη διάρκεια της εργασίας μου εκεί για βιοποριστικούς λόγους ήρθα σε επαφή και συγχρωτίστηκα με μια σειρά από ανθρώπους, νέους και μη, γυναίκες και άντρες. Ως ταμίας, ή όπως είθισται να λέγεται «μάρκα/μαρκαδόρος», είχα τη δυνατότητα διεξαγωγής μιας «πρόχειρης» (Φίλιας 1998: 28) έρευνας που συμπεριλάμβανε τη συμμετοχική παρατήρηση εργαζομένων, πελατών και φίλων του εκάστοτε καταστήματος, αλλά και την πραγματοποίηση πολλών συζητήσεων με αυτούς, συζητήσεων που συχνά έπαιρναν το χαρακτήρα άτυπων μη δομημένων προσωπικών συνεντεύξεων². Θα μπορούσε ίσως να ειπωθεί ότι πρόκειται για μια

² Κάποια από τα χαρακτηριστικά της έρευνας, κυρίως ως προς το πεδίο της, μοιάζουν σε κάποιο βαθμό με την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα έρευνα της Αμπατζή (2007) για τα μπαρ με κονσομασιόν, για

προσπάθεια η κριτική ματιά του κοινωνικού επιστήμονα να ξεπεράσει αυτό που ο Geertz (1973: 7) περιγράφει ως «λεπτή περιγραφή». Είναι κάτι παραπάνω από φανερό ότι τα παραπάνω εγείρουν μια σειρά από ζητήματα αναφορικά με τις μεθοδολογικές προκείμενες της εν λόγω απόπειρας για εξαγωγή ερευνητικών συμπερασμάτων³. Για αυτό και η αναλυτική προσέγγιση που θα ακολουθηθεί θα πρέπει να ληφθεί υπόψη κυρίως ως παράθεση κάποιων προκαταρκτικών σκέψεων που φιλοδοξούν να ανοίξουν ένα καινούριο πεδίο επιστημονικής συζήτησης στη χώρα μας αλλά μένουν, σε κάθε περίπτωση, να πλαισιωθούν από περαιτέρω εμπειρική μελέτη και θεωρητική τεκμηρίωση.

Αναφορικά με το συνολικό δείγμα των 15 ανδρών, αυτό αποτελεί το αποτέλεσμα μιας εκ των πραγμάτων βολικής δειγματοληψίας (convenient sampling) όπου αποκλειστικό κριτήριο αποτέλεσε η δυνατότητα περαιτέρω συζητήσεων με τον καθένα ξεχωριστά, έτσι ώστε να σχηματισθεί μία όσο το δυνατό γίνεται πληρέστερη γνώμη για τις απόψεις αυτών των ανδρών και τις συνήθειές τους, πάντα στο πλαίσιο της άτυπης αυτής ερευνητικής διαδικασίας. Πρόκειται για ένα δείγμα από ανθρώπους με ετερόκλητα κατά βάση στοιχεία, παρά την αρχική φαινομενική διαπίστωση ότι αποτελείται από νέους ανθρώπους που εργάζονται στο χώρο της νύχτας με σκοπό το βιοπορισμό τους. Η συγκεκριμένη παρατήρηση δεν έχει σκοπό να αναδείξει καμιά υποψία αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος, παρά να επισημάνει ότι ακόμα και στους δεκαπέντε αυτούς νέους, ετεροφυλόφιλους άνδρες υπήρχαν αρκετά σημαντικές διαφοροποιήσεις αναφορικά με το κοινωνικό τους υπόβαθρο, το μορφωτικό τους επίπεδο⁴, την οικονομική τους κατάσταση μέχρι και για τους λόγους για τους οποίους έτυχε εκείνη την περίοδο να εργάζονται από οποιοδήποτε πόστο σε ένα καφέ-μπαρ.

τις ανάγκες της οποίας η εν λόγω ερευνήτρια εργάστηκε σε ένα τέτοιο μπαρ - με την «κονσομασιόν εκεί να επιτελείται μέσα από έναν κώδικα ανταλλαγής, στην οποία το χρήμα «αποσιωπάται» και τη θέση του παίρνει η πρακτική του κεράσματος, του επονομαζόμενου και ως «γυναικείου ποτού».

³ Για παράδειγμα, μεθοδολογικό ζήτημα αποτελεί ο μόνιμα ελλοχεύων κίνδυνος των συνειδητοποιήσιμων παραμορφωτικών προϋποθέσεων, με την έννοια ότι η ταυτότητα του ερευνητή και οι προσωπικές του εμπειρίες συνιστούν μια μη απόλυτα, και σε κάθε περίπτωση δύσκολα, εξουδετερώσιμη υποκειμενική δυσχέρεια της γνωστικής προσπάθειας. Για το εν λόγω ζήτημα, βλ. Παπαταξιάρχης 1998: 39-44 και May 2001: 17-26. Γενικότερα, για το μεθοδολογικό πρόβλημα των παραμορφωτικών προϋποθέσεων και των υποκειμενικών δυσχερειών, καθώς και για το συνεπαγόμενο αίτημα για μια «αποϋποκειμενική γνώση», βλ. Τάτσης 1997: 374-8 και 412-5.

⁴ Από τους 15 άνδρες, οι 4 ήταν πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και οι 2 σπούδαζαν σε σχολές τεχνολογικής εκπαίδευσης. Οι υπόλοιποι 9 είχαν απλώς ολοκληρώσει τη φοίτηση στο λύκειο.

Χρήση των στυτικών φαρμάκων

Περνώντας λοιπόν στα αρχικά ευρήματα από την έρευνα, όλοι οι άνδρες του δείγματος φαίνεται ότι είχαν προβεί σε χρήση στυτικών φαρμάκων, όπως για παράδειγμα Viagra, Cialis και Levitra. Οι λόγοι που ώθησαν τους άτυπους συμμετέχοντες στην έρευνα να καταναλώσουν τέτοιες φαρμακευτικές ουσίες φαίνεται ότι δεν είχαν να κάνουν με προβλήματα στυτικής δυσλειτουργίας. Τα κίνητρα είχαν να κάνουν κυρίως με την επιθυμία τους να διασφαλίσουν μέσω της λήψης βοηθητικών ουσιών την όσο το δυνατότερο «καλύτερη στύση και απόδοση» στις σεξουαλικές τους επαφές. Γενικότερα, οι περιπτώσεις που επέλεξαν την κατανάλωση φαρμάκου αφορούσαν είτε την πρώτη σεξουαλική συνεύρεση με κάποια περιστασιακή σύντροφο, είτε περιστατικά που λόγω κόπωσης υπήρχαν πολλές πιθανότητες να μην μπορούν να ανταποκριθούν στις όποιες απαιτήσεις των, προσωρινών ή μη, συντρόφων τους.

Πιο ειδικά, και οι 15 πληροφορητές (informants) απαντούσαν πάνω κάτω με έναν παρόμοιο τρόπο αναφορικά με την αιτιολόγηση της λήψης τέτοιων σκευασμάτων. Πρόκειται για ένα *οιονεί* νομιμοποιημένο αφήγημα της απόφασης για κατανάλωση βοηθητικών ουσιών και της διαδικασίας που ακολουθείται. Μάλιστα, η εν λόγω αφήγηση δεν συνοδεύονταν από περαιτέρω περισυλλογή σχετικά με την ορθότητα ή μη της χρήσης στυτικών φαρμάκων. Αυτή ήταν μια αυτονόητη συνθήκη της ζωής κάποιου που εργάζεται στο χώρο της διασκέδασης και της νύχτας. Για παράδειγμα, οι συμμετέχοντες δεν είχαν κανένα πρόβλημα να δηλώσουν ότι φροντίζουν όταν δουλεύουν το βράδυ ή όταν βγαίνουν για διασκέδαση - καταστάσεις που συνήθως συνοδεύονται από την κατανάλωση αλκοόλ - να έχουν τη δυνατότητα άμεσης πρόσβασης σε διεγερτικά χάπια, τα οποία είτε φέρουν επάνω τους, είτε τα κρύβουν σε συγκεκριμένα σημεία στο χώρο εργασίας ή στο αυτοκίνητό τους.

«Εγώ είμαι πάντα καβατζωμένος. Καπότα και βιάγκρα στο μικρό τσεπάκι», Δ. 27 ετών, επιχείρηση Α.

«Αφήνω τα Cialis στο ταμείο μαζί με τα τιμολόγια. Άμα χρειαστεί να πάρει και ο χοντρός (δηλ. εγώ) κανένα» (γέλια), Δ. 37 ετών, επιχείρηση Α.

«Στο μίνι (αυτοκίνητο) έχω στάνταρ μια τριαντάρα άκουα ντι τζο (κολόνια Aqua di Gio 30ml), καπότες και βιάγκρα», Α. 24 ετών, επιχείρηση Β.

Όπως ειπώθηκε χαρακτηριστικά, μπορεί να υπήρχαν αρκετά μεγάλα διαστήματα που δεν απαιτήθηκε η κατανάλωσή τους, όμως η ενδεχόμενη πιθανότητα να χρειαστούν σε κάποια φάση και να δημιουργηθεί πρόβλημα από την αδυναμία αγοράς και λήψης τους την τελευταία στιγμή καθιστούσε «απαραίτητη» τη μόνιμη κατοχή τους.

«Άσε να υπάρχουν! Ποτέ δεν ξες καμιά φορά. Μπορεί να στραβωθεί καμιά γκ.....», Χ. 43 ετών, επιχείρηση Β.

Όπως προαναφέρθηκε, οι περιπτώσεις που οι άνδρες του δείγματος προέβαιναν στη λήψη φαρμάκων αφορούσαν μια σειρά από καταστάσεις όπου έκριναν οι ίδιοι ότι θα έπρεπε είτε να βοηθήσουν τους εαυτούς τους να αντιπαρέλθουν την κόπωση από την εργασία ή/και την κατανάλωση αλκοόλ, είτε να «αποδώσουν σεξουαλικά» κατά τρόπο που αυτοί θεωρούσαν ότι απαιτούν οι περιστάσεις.

«Άμα είσαι κομμάτια πώς θα σου σηκωθεί; Ενώ έτσι, παίζεις άνετα, δεν πας κουβά ποτέ!», Δ. 34 ετών, επιχείρηση Α.

«Αυτά τα π..... είναι όλο στην τσόντα. Δεν μπορείς εσύ να είσαι παλτό» (ποδοσφαιρική έκφραση που περιγράφει έναν ανεπαρκή αθλητή), Κ. 38 ετών, επιχείρηση Β.

Η παραπάνω αναφορά στο γεγονός ότι οι σύγχρονες νέες γυναίκες είναι, μεταξύ άλλων, και καταναλώτριες πορνογραφίας δεν είναι ούτε τυχαία ούτε αποσπασματική. Η λογική και η αισθητική του αγοραίου πορνό διέτρεχε στο σύνολό τους τις τοποθετήσεις των εν λόγω ανδρών και στις δυο περιπτώσεις, αν και θα πρέπει να αναφερθεί ότι στην περίοδο της πρώτης επιχείρησης αυτό γινόταν κάπως πιο διστακτικά. Όμως οι αναφορές και στις δυο περιόδους ήταν ευθείες.

«Καλά, δεν γ..... και σαν πορνοστάρ, αλλά είσαι τούρμπο!», Γ. 22 ετών, επιχείρηση Α.

«Έτοιμος για Brazzers (η πιο δημοφιλής και αναγνωρίσιμη εταιρεία παραγωγής πορνό) σου λέω! Την ξεφτίλισα στον π.....! [...] Ε ναι ρε μ....., εννοείται είχα κουμπωθεί», Μ. 23 ετών, επιχείρηση Β.

Πλαίσιο χρήσης των στυτικών φαρμάκων

Στις σύγχρονες μετανεωτερικές συνθήκες της σεξουαλικής απελευθέρωσης, άνθρωποι όλων των ηλικιών, και κυρίως νέοι, έχουν τη δυνατότητα σύναψης πολλών, εφήμερων ή μη, ερωτικών σχέσεων. Οι πληροφορητές της έρευνας δεν αποτελούν εξαίρεση. Άλλος με λιγότερες άλλος με περισσότερες εμπειρίες - οι οποίες κατά ενδεικτικό τρόπο είθισται να αποδίδονται ως «επιτυχίες». Όλοι όμως συμμετέχοντες σε μια κοινωνική κατάσταση όπου η αναζήτηση συντρόφων αποτελεί σημαντικό, ορισμένες δε φορές το πιο σημαντικό, κομμάτι της ζωής τους.

«Την στρίμωξα τελικά χθες την άλλη. Ήμουν και γεμάτος (είχε πάρει βοηθητικό χάπι) και τρελάθηκα σου λέω. Δέκα μηνύματα με 'χει στείλει απ' το πρωί». Σ. 21 ετών, επιχείρηση Α.

Είναι σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο που και οι 15 άνδρες άφηναν να εννοηθεί ή δήλωναν απερίφραστα ότι χρησιμοποιούν τα εν λόγω σκευάσματα έτσι ώστε «απερίσκεπτοι» να μπορούν να ασχοληθούν με το παιχνίδι επικοινωνίας και κατάκτησης του άλλου φύλου.

«Έχει αφήσει ο άλλος κανά χάπι εδώ (στο ταμείο) ή τζάμπα σαλιαρίζουμε;», Τ. 33 ετών, επιχείρηση Α.

Η δε σιγουριά αναφορικά με την «εξασφάλιση» των σεξουαλικών τους επιδόσεων που προσφέρει η κατοχή και χρήση των συγκεκριμένων φαρμάκων μεταφράζεται σε αυτοπεποίθηση και άνεση στις κοινωνικές συναναστροφές. Οι συμμετέχοντες, έχοντας «δεδομένο» ότι με τη βοήθεια των διεγερτικών φαρμάκων δεν θα

αντιμετωπίσουν κανένα πρόβλημα στυτικής λειτουργίας, δεν αντιλαμβάνονται πια τη σωματική κόπωση και την κατανάλωση αλκοόλ ως ανασταλτικούς παράγοντες για την πραγματοποίηση σεξουαλικών συνευρέσεων.

«Πίνε χοντρέ (δηλ. εγώ), έχει καρτέλα ολόκληρη!», Δ. 37 ετών, επιχείρηση Α.

Απαλλαγμένοι από τα όποια «δεσμά» των φυσικών αντιξοοτήτων που μπορεί να αντιμετωπίσει ένας ανθρώπινος οργανισμός, αποζητούν τη σεξουαλική επαφή αλλά και ταυτόχρονα προσφέρονται για αυτήν. Είναι, με άλλα λόγια, «μόνιμα διαθέσιμοι».

Εξάλλου, όλοι οι άνδρες του δείγματος ήταν πλήρως ευθυγραμμισμένοι με την άποψη ότι το να ζεις σε μια κοινωνική πραγματικότητα όπου η απελευθέρωση των σεξουαλικών και ερωτικών σχέσεων έχει δώσει τη δυνατότητα στις σύγχρονες γυναίκες να έχουν και αυτές τις εμπειρίες που επιθυμούν, σε φέρνει αντιμέτωπο με μια κατάσταση «σκληρού ανταγωνισμού» με τους άλλους άνδρες ως εραστές.

«Αν δεν κατέβεις ντοπέ, πάει, σε φάγαν οι άλλοι», Δ. 34 ετών, επιχείρηση Α.

Σε αυτές τις συνθήκες ο κάθε άντρας καλείται κάθε φορά να «αποδεικνύει» τη δυνατότητά του να προσφέρει την όποια «σεξουαλική ευχαρίστηση» μπορεί στην εκάστοτε σύντροφό του. Ειδικά την πρώτη φορά συνεύρεσης με κάποια, ασχέτως αν η σχέση θα είναι προσωρινή ή όχι, οι πληροφορητές θεωρούσαν κάτι παραπάνω από επιβεβλημένο οι σεξουαλικές τους επιδόσεις να είναι τέτοιες έτσι ώστε να καλλιεργηθεί για τους τελευταίους μια όσο το δυνατό «καλύτερη σεξουαλική εικόνα» στις ερωτικές συντρόφους τους.

«Για να κολλήσει σίγουρα. Και μετά όποτε γκ..... δίνεις», Δ. 25 ετών, επιχείρηση Β.

Μια εικόνα που θα μεταφραστεί είτε σε προϋποθέσεις συνέχισης της σχέσης, είτε σε προσωπική ικανοποίηση για την «ανταπόκριση στις απαιτήσεις» της εφήμερης σεξουαλικής επαφής. Σε κάθε περίπτωση, η χρήση τέτοιων σκευασμάτων θα αποτρέψει το ενδεχόμενο μιας «αποτυχημένης» σεξουαλικής συνεύρεσης που αντίστοιχα φαίνεται ότι μπορεί να σημαίνει και μια σειρά από αρνητικά πράγματα -

από την υπονόμηση των πιθανοτήτων για συνέχιση των συνευρέσεων με την εκάστοτε σύντροφο, μέχρι τη δημοσιοποίηση στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον της αδυναμίας επιτέλεσης της σεξουαλικής πράξης.

«Έλα ρε. Τον [...] τον είχε ξεφωνήσει αυτή γιατί πήγε σπίτι της και κοιμήθηκε. Τον πέταξε έξω με τη μία», Α. 24 ετών, επιχείρηση Β.

Καθίσταται σαφές ότι οι παραπάνω διαστάσεις και αιτιολογήσεις συνιστούν μια εργαλειακή αντιμετώπιση της φαρμακοληψίας, η οποία αποτελεί προέκταση μιας γενικότερης αντίληψης περί του σεξ και των προσωπικών ερωτικών σχέσεων που κατά έκδηλο τρόπο ενσωματώνει στοιχεία από την πορνογραφικοποίηση της κουλτούρας. Και για τους 15 άνδρες που αποτέλεσαν το «τυχαίο» δείγμα της έρευνας, φαίνεται ότι αποτελεί κομβικής σημασίας ζήτημα η ανάπτυξη σεξουαλικών δεξιοτήτων και η συνεχόμενη, απρόσκοπτη σεξουαλική τους δραστηριότητα κατά τα πρότυπα της σύγχρονης, εμπορευματικής πορνογραφίας. Αντιλαμβάνονται δηλαδή το πεδίο των ερωτικών σχέσεων ως ένα χώρο σκληρού και άκαμπτου κοινωνικού ανταγωνισμού όπου ο άνδρας ως εραστής και, σε τελική ανάλυση, ως φαλλικός μηχανισμός θα πρέπει να αγωνιστεί για να βρει τη θέση του.

Η πορνογραφική κουλτούρα χρήσης των στυτικών φαρμάκων.

Οι ανησυχίες των πληροφορητών συνδέονται, όπως φάνηκε από τις τοποθετήσεις τους, με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο όπου οι νέες γυναίκες στη χώρα μας έχουν την ευχέρεια και την πολυτέλεια να επιλέγουν τους ερωτικούς συντρόφους που αυτές επιθυμούν, να έχουν πολλαπλές σεξουαλικές εμπειρίες και να προβαίνουν σε αντίστοιχες συγκρίσεις. Συγκρίσεις όχι μόνο σε σχέση με τις «πραγματικές», δια ζώσης εμπειρίες τους, αλλά και σε σχέση με τις διαμεσολαβημένες που κατά κύριο λόγο έχουν να κάνουν με την κατανάλωση πορνογραφίας. Συνεπώς, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να διερευνηθεί το κατά πόσο το σκληρό, ανδρικά προσανατολισμένο πορνό στο γενικότερο πλαίσιο της πορνογραφικοποίησης διαμορφώνει μια συγκεκριμένη αντίληψη για τον σύγχρονο άνδρα. Με άλλα λόγια και από μια άλλη σκοπιά, αξίζει να μελετηθεί προς ποια κατεύθυνση λειτουργεί για την πλευρά των ανδρών η εικαζόμενη κυριαρχία της

πορνογραφικής αισθητικής και λογικής στη σεξουαλικοποίηση της κουλτούρας. Για παράδειγμα, οι Zillmann και Bryant (1982: 19) από πολύ νωρίς επεσήμαιναν emphaticά ότι λόγω της αλλαγής των προδιαθέσεων των καταναλωτών πορνό απέναντι στις γυναίκες και τις στάσεις τους αναφορικά με τη σεξουαλικότητα και τις προσωπικές σχέσεις, η πορνογραφία δεν θα πρέπει να κατηγορείται μόνο για τη θυματοποίηση των γυναικών, αλλά και για αυτή των ανδρών που συγκαταλέγονται επίσης στα «θύματα» της διάβρωσης των προσωπικών, ερωτικών και σεξουαλικών σχέσεων.

Πιο συγκεκριμένα, στην πορνογραφία υπάρχει, κατά βάση, μια αποτυχία να νοηθεί η γυναικεία ευχαρίστηση με μη φαλλικούς όρους, δηλαδή με την ικανότητα διατήρησης σκληρής στύσης και το μέγεθος του ανδρικού πέους ως τα δύο βασικά στοιχεία που μπορούν να «προκαλέσουν απόλαυση» στις γυναίκες (Cook 2006: 58). Το πορνό, δηλαδή, δημιουργεί συνθήκες όπου πολλοί άνδρες μπορεί να γίνουν ολοένα και πιο ανήσυχοι αναφορικά με την ικανότητά τους να λειτουργούν σύμφωνα με τα πορνογραφικά επαναπροσδιορισμένα πρότυπα της δυτικοκεντρικής ετεροσεξουαλικής αρρενωπότητας (2006: 59). Για παράδειγμα, είναι ενδεικτική η τάση των χιουμοριστικά προσανατολισμένων πορνογραφικών ταινιών για γελοιοποίηση της ανδρικής σεξουαλικότητας μέσω της ειρωνικής κατάδειξης του μικρού και χαλαρού πέους (Penley 2004). Υπάρχει δε μια χαρακτηριστική τάση για χρήση ενός ιδιαίτερου, πρόστυχου χιούμορ στις πορνογραφικές ταινίες (2004: 313), με τους τίτλους των ταινιών να είναι γνωστοί για το σαρκαστικό και περιπαικτικό στυλ τους (Kammeyer 2008: 141). Έχει τη σημασία του όμως ότι, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, οι γυναίκες στην πορνογραφία φαίνεται να έχουν για την Penley (2004: 314) πιο συχνά τις ιδιότητες ενός σεξουαλικού φορέα δράσης από ό,τι οι άνδρες, μια διάσταση που δεν αναδεικνύεται λόγω της φεμινιστικά προσανατολισμένης κριτικής προδιάθεσης απέναντι στο πορνό - όπως χαρακτηριστικά το θέτει, «το αστείο είναι συνήθως για τον άνδρα».

Γενικότερα, θα μπορούσε κάλλιστα να ειπωθεί ότι η φαλλοκεντρική λογική του κυρίαρχου εμπορευματοποιημένου πορνό μειώνει τους άνδρες σε μια υποστηρικτική μηχανή ζωής του διεγερμένου πέους, τους αντιλαμβάνεται δηλαδή ως «ρομποτικού τύπου διακορευτές γυναικείων οπών» (Dines κ.α. 2010: 23). Η δε πορνογραφική αφήγηση προσφέρει μια πληθώρα αναγνώσεων για το πώς συγκεκριμενοποιείται η απόδειξη του να είσαι άνδρας στη βάση της έλλειψης στοιχείων θηλυκότητας, με

προεξάρχουσα αυτή που υποδηλώνει ότι αν δεν ικανοποιείς τις γυναίκες σεξουαλικά δεν είσαι «πραγματικά άνδρας» (Cook 2006: 48). Στην ίδια λογική εντάσσονται και η ανάγκη για αναγνώριση αυτής της ικανότητας από άλλους άνδρες, αλλά και η ανάγκη επιβεβαίωσης των σεξουαλικών κατακτήσεων των, όπως παρουσιάζονται στο πορνό, «λάγνων και διαθέσιμων γυναικών» λόγω της αίσθησης ανωτερότητας που καλλιεργείται έτσι στους άνδρες - με την έννοια ότι «ικανοποιούν καλύτερα» τις ερωτικές συντρόφους τους από άλλους (2006: 54, 57). Με άλλα λόγια, είναι φανερό ότι η πορνογραφικά προσδιορισμένη παρουσίαση των γυναικών ως το «γενικό ισοδύναμο» των μαχών εξουσίας μεταξύ ανδρών (Hearn 1999: 264), συνιστά ένα επιπλέον προβληματικό στοιχείο αναφορικά με την καλλιέργεια άγχους και ανησυχίας από την πλευρά των ανδρών καταναλωτών, αλλά και γενικότερα των ανδρών στο πλαίσιο της πορνογραφικοποίησης της κουλτούρας.

Από την άλλη, δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να ειπωθεί ότι η κατανάλωση πορνογραφίας συνιστά μια επίπτωση για την ανδρική σεξουαλικότητα με μόνο αρνητικό πρόσημο. Παρά δηλαδή το ότι πράγματι φαίνεται να δημιουργούνται μια σειρά από ανησυχίες στους άνδρες καταναλωτές σε σχέση με τα «προσόντα» και τις «επιδόσεις» των ανδρών πρωταγωνιστών, δεν μπορεί να μην σημειωθεί ότι ο καταναλωτής έρχεται σε επαφή με διαφορετικές στάσεις σεξ, ερωτικές εμπνεύσεις και, αν και συχνά δύσκολα πραγματοποιήσιμες, περίτεχνες σεξουαλικές τεχνικές που διευρύνουν και ανανεώνουν το σεξουαλικό ρεπερτόριο. Θα μπορούσε, δε, κάλλιστα να προστεθεί ότι έτσι εμπλουτίζονται οι σεξουαλικές γνώσεις, βελτιώνονται οι σεξουαλικές δεξιότητες και, υπό μια έννοια, αυξάνεται το «σεξουαλικό κεφάλαιο» των καταναλωτών πορνογραφικού περιεχομένου. Με άλλα λόγια, η χρήση πορνογραφίας ενδέχεται να συνιστά σε κάποιες όψεις της ή, από μια άλλη σκοπιά, να συμβάλλει στην καλλιέργεια μιας ιδιότυπης μορφής «σεξουαλικής δαημοσύνης» όπου ο κάθε άνδρας «ξέρει πια τί να κάνει με το πέος του».

Ως μέρος όμως του ανδρικού σώματος το πέος θεωρείται ακόμα και στη σύγχρονη εποχή ως κάτι που ανήκει στην σφαίρα της συγκάλυψης. Υπάρχει δηλαδή ένας κώδικας σιωπής σχετικά με το πέος που «απαγορεύει» τη δημόσια αναφορά του στην καθημερινή ομιλία, μια κοινωνική πρακτική που αποτελεί στην πραγματικότητα μέρος μιας διπλής πολιτικής «απόκρυψης-εμφάνισης» - να χρησιμοποιείται δηλαδή το πέος τόσο ως ένα αντικείμενο ισχυρής σεξουαλικής διέγερσης και διεϊσδυσης, όσο και ως ένα «εργαλείο εκφοβισμού» εναντίον των

γυναικών (Ho και Tsang 2002: 61). Η απουσία, δηλαδή, δημόσιων αναπαραστάσεων του πέους η οποία το διατηρεί στην αφάνεια από τη μια, παράλληλα με τη διάχυση της κατανάλωσης πορνό στην ιδιωτική σφαίρα που έχει καταστήσει πια κοινότυπο θέαμα τα όρθια διεγερμένα πέη από την άλλη, ενισχύουν παρά αμφισβητούν το φαλλικό σύστημα εξουσίας.

Βέβαια, στο πλαίσιο της σεξουαλικοποίησης της κουλτούρας απαντώνται πλέον στη δημόσια σφαίρα πρόδηλα και συχνά ρητά σεξουαλικές αναπαραστάσεις ανδρών. Παρά όμως τις όποιες, εμφανείς σε κάποιο βαθμό, ομοιότητες με τις αντίστοιχες γυναικείες αναπαραστάσεις, υπάρχουν στην πραγματικότητα σημαντικές διαφορές στον τρόπο με τον οποίο τα ανδρικά και γυναικεία σώματα αναπαρίστανται και κατανοούνται σεξουαλικά λόγω της μακράς, ξεχωριστής παράδοσης έμφυλων αναπαραστάσεων και πολιτικών του βλέμματος (Gill 2009: 143). Ορθά συνεπώς η Stephens (2007: 86-7) τονίζει ότι μια υπαγωγή του πέους σε μια προσεκτικότερη εξέταση δεν θα διαιωνίσει, αλλά τουναντίον θα φωτίσει και θα αναδείξει τους σύγχρονους μηχανισμούς κυριαρχίας του. Η δε αποσύνδεση του πέους από τη θέση του αποκλειστικού εκτελεστικού οργάνου στο σεξ θα μπορούσε να συμβάλλει σε μια διαφορετική αντίληψη του ανδρικού σώματος. Μια ηθελημένη, δηλαδή, «αποπροσωποποίηση» του πέους από τη φαλλική του διάσταση θα μπορούσε ενδεχομένως να συνεισφέρει σε μια «υπερβατική κωδικοποίησή» του για διαφορετικές απολαύσεις πέρα από τον παρεπόμενο φαλλοκεντρισμό (Potts 2000).

Στην κουλτούρα όμως της πορνογραφικοποίησης, το πέος συμβολίζει τη φαλλική ανδρική κυριαρχία όχι μόνο αν είναι «μεγάλο», αλλά και αν «επιτελεί» τη σεξουαλική πράξη σε πλήρη στύση και σε μακρά διάρκεια, πάντα κατά τα πρότυπα του αγοραίου πορνό. Στο βαθμό όμως που το ζήτημα της αύξησης του μεγέθους του πέους παραμένει ακόμα μια επίμαχη δυνατότητα στους χώρους της ιατρικής επιστήμης, αλλά και σε κάθε περίπτωση κοστοβόρα επιλογή, η έμφαση φαίνεται ότι δίνεται αποκλειστικά στο κομμάτι της «σεξουαλικής απόδοσης/επιτέλεσης». Είναι σε αυτό το πλαίσιο που η πορνογραφική λογική της «στυτικής υπεραπόδοσης» και η άνοδος της βιοϊατρικής οικονομίας με κύριο όχημα τη διάχυση της χρήσης φαρμάκων κατά της στυτικής δυσλειτουργίας μετέτρεψε το πέος από όργανο του σώματος, σε μια ακόμα μορφή επιλογής προϊόντος που απλώς διευρύνει τα όρια της καταναλωτικής κουλτούρας και του ηδονιστικού πολιτισμού. Πιο συγκεκριμένα, ο πορνογραφικός χαρακτήρας της σεξουαλικής βιοϊατρικής βασίζεται στη μόνιμη και διαρκή προτίμηση

του εμπορικά προσανατολισμένου, σκληρού πορνό για προβολή και εστίαση αποκλειστικά και μόνο σε υπερμεγέθη και σε συνεχή στύση πέη. Αυτού του είδους όμως η φαλλική αναπαράσταση είναι ουσιαστικά μια βιολογική φαντασίωση που είναι εφικτή μόνο εντός των αναπαραστατικών συμβάσεων και των τεχνολογιών παραγωγής της σκληρής πορνογραφίας, όπου οι συμμετέχοντες επιλέγονται αποκλειστικά για τα φυσικά τους προσόντα και η κινηματογράφηση/βιντεοληψία των σκηνών σεξ αποκρύπτει τις φυσικές αντιξοότητες, δυσκολίες ή αδυναμίες ενός πέους.

Τα πράγματα όμως αλλάζουν στο πλαίσιο της λεγόμενης «δεύτερης σεξουαλικής επανάστασης», συμβολική έναρξη της οποίας είθισται να περιγράφεται η κίνηση του γιατρού Giles Brindley στο συνέδριο της Αμερικανικής Ουρολογικής Εταιρείας το 1983 να κατεβάσει το παντελόνι του και να αρχίσει να προχωράει μέσα στην αίθουσα ώστε να δει το ακροατήριο από κοντά το, λόγω χρήσης ενέσιμου υλικού, πλήρους στύσης πέος του (Klotz 2005). Στην εποχή δηλαδή των στυτικών φαρμάκων, αυτή η βιολογική και αναπαραστατική μυθοπλασία του ακούραστου και ακόρεστου πέους γίνεται μια βιοτεχνολογική πραγματικότητα (Maddison 2009). Πρόκειται για μια αλλαγή αντίστοιχη με αυτή που προκάλεσε η διάδοση του χαπιού για τον έλεγχο των γεννήσεων και που επέτρεψε τους ελευθεριακού χαρακτήρα σεξουαλικούς πειραματισμούς. Σύμφωνα με ορισμένους σκεπτικιστές, αυτός είναι εξάλλου και ο τρόπος που λειτουργεί η δυτικού τύπου ιατρική και φαρμακολογία γενικότερα. Αρχικά, δηλαδή, υπάρχει η αξιωματική παραδοχή ότι εάν κάποιος έχει μια ασθένεια τότε χρειάζεται και ένα φάρμακο για να την αντιμετωπίσει, στη συνέχεια μπαίνει ο προβληματισμός γιατί να περιμένει κάποιος την ασθένεια για να αρχίσει τη θεραπεία οπότε και εισάγεται η έννοια της πρόληψης, και τελικά τίθεται το ερώτημα γιατί να είναι κάποιος εκτεθειμένος στις ασθένειες, ας ενδυναμώσει από μόνος του τον εαυτό του πέρα από το «φυσικό και το κανονικό» (Hitt 2000). Υπό αυτή την έννοια, αυτό που έχει συμβεί με την χρήση τέτοιων σκευασμάτων αποτελεί το συνολικό, σωρευτικό αποτέλεσμα της δράσης πολλών ενδιαφερομένων μερών, όπως ο ιατρικός χώρος, επιμέρους (φαρμακο)βιομηχανίες, μέσα μαζικής ενημέρωσης και καταναλωτές, που λειτουργούν μέσα σε ένα ευρύτερο πολιτισμικό πλαίσιο πορνογραφικοποίησης, το οποίο χαρακτηρίζεται από τον «εξορθολογισμό», την ιατροποίηση, την εμπορευματοποίηση και την έμφυλη ετεροκανονικότητα (Marshall 2002: 147).

Συνολικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η διάχυση της λογικής και της αισθητικής του πορνό έχει σε κάποιο βαθμό υποστασιοποιήσει τόσο το ανδρικό πέος και το ανδρικό σώμα, όσο και τον ίδιο τον άνδρα στο σύνολό του. Έχει συμβάλλει δηλαδή με την απόδοση ουσιοκρατικών χαρακτηριστικών στον άνδρα σε μια πραγματοποιημένη αντίληψή του αναφορικά με τη σωματική του διάπλαση και τις σεξουαλικές του ικανότητες - αντίληψη που σχετίζεται με την αρσενική φιγούρα που απαντάται στην ανδρικά προσανατολισμένη εμπορευματοποιημένη πορνογραφία. Προκειμένου όμως να γίνουν πιο κατανοητές οι διαστάσεις του ουσιοκρατικού χαρακτήρα που λαμβάνει η αρρενωπότητα ως έννοια στο πλαίσιο της πορνογραφικοποίησης, χρειάζεται να παρατεθούν ορισμένα σύντομα σχόλια τόσο για την κοινωνική κατασκευή της, όσο και για την έννοια της πραγματοποίησης.

Η κοινωνική κατασκευή της αρρενωπότητας

Ενώ η αρρενωπότητα γίνεται γενικότερα αντιληπτή στο δημόσιο επιστημονικό διάλογο ως μια κοινωνικά κατασκευασμένη έννοια που αλλάζει και αναδιαμορφώνεται σε διαφορετικούς χρόνους και τόπους, εντούτοις φαίνεται ότι συζητείται χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερη εστίαση στις στρατηγικές που οι άνδρες χρησιμοποιούν για να διαπραγματεύονται τις αρρενωπότητες στην καθημερινή τους ζωή (Coles 2009: 30). Εκεί δηλαδή που κάποτε οι άνδρες αντιπροσώπευαν μια «αόρατη» κανονικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης και εμπειρίας, σήμερα είναι μια υπερ-ορατή έμφυλη ομάδα, με επιστήμονες, δημοσιογράφους και άλλους ενδιαφερόμενους να αφιερώνουν ιδιαίτερη προσοχή στη μελέτη και τον σχολιασμό της έννοιας της αρρενωπότητας και των επιμέρους ανδρισμών (Gill 2003). Μια διαδικασία που, σε κάθε περίπτωση, δεν είναι απλά περιγραφική και αναλυτική, αλλά συνιστά ένα με, με όρους Woolgar και Pawluch (1985), «οντολογικό *gerrymandering*» όπου επιλεγμένες, νεοεμφανιζόμενες, αναδιαμορφωμένες ή «παρεκκλίνουσες» αρρενωπότητες δίνουν τον τόνο της δημόσιας και επιστημονικής συζήτησης, αλλά και φαίνεται να ερμηνεύουν κοινωνικές διεργασίες και συγκρούσεις που φαινομενικά εκδηλώνονται εκτός του πεδίου του φύλου και της σεξουαλικότητας (Χαλκιά 2012: 245).

Σε αυτό το πλαίσιο ανάλυσης, είναι ιδιαίτερης σημασίας για την Gill (2003) οι μορφές του «νέου άνδρα» και του «νέου μάγκα» που απαντώνται συνεχώς στις

δυτικοκεντρικές κοινωνίες ως εμβληματικές μορφές της κυρίαρχης μορφής της σύγχρονης αρρενωπότητας. Πιο αναλυτικά, ο νέος άνδρας και ο νέος μάγκας θα πρέπει να αντιμετωπιστούν ως Λόγοι κατανόησης της σύγχρονης έννοιας του ανδρισμού που προκύπτουν με διαφορετικούς τρόπους, σε διαφορετικούς χρόνους, στο πλαίσιο διαφορετικών πρακτικών, χωρίς να εκτοπίζουν ο ένας τον άλλο, αλλά συνυπάρχοντας ως εναλλακτικές μορφές αρρενωπότητας που επαναλαμβάνονται, ανακυκλώνονται, προσαρμόζονται και επαναπροσδιορίζονται σε επιμέρους όψεις τους. Ο νέος άνδρας χαρακτηρίζεται γενικά ως ευαίσθητος, συναισθηματικός, με σεβασμό στις γυναίκες και στα θέματα ισότητας, αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις ως ένας ναρκισσιστικός χαρακτήρας που επενδύει ιδιαίτερα στη φυσική του εμφάνιση. Αντίθετα, ο νέος μάγκας απεικονίζεται ως ένας ηδονιστής, μετα(αν όχι αντι)φεμινιστής που κατεξοχήν ασχολείται με την κατανάλωση αλκοόλ, το ποδόσφαιρο και το πείραγμα των γυναικών, σε ένα πλαίσιο ζωής που δεν χαρακτηρίζεται από υπερβολικές φιλοδοξίες και σχετίζεται με μια συγκεκριμένη άρθρωση της αρρενωπότητας.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η φιγούρα του νέου άνδρα που μπορεί να κλάψει και έχει συναισθήματα είχε κάνει, κατά βάση, την εμφάνισή της στον κινηματογράφο από το 1950 και μετά, κυρίως με την εμβληματική φιγούρα του James Dean (Cartier 2003: 444). Πρόκειται για μια μορφή ανδρισμού που συνδέθηκε με την ανάπτυξη μιας «ενσήματης αρρενωπότητας» όπως αποδεικνύεται και από τον αυξανόμενο αριθμό εντύπων και περιοδικών για την υγεία, τη μόδα και τον τρόπο ζωής των ανδρών. Μια τάση που σύμφωνα με την Alexander (2003: 551) συνιστά όψεις μιας διαρθρωτικής αλλαγής στο μοντέλο της ηγεμονικής αρρενωπότητας (βλ. παρακάτω). Έτσι, ως τύπος αρρενωπότητας ο νέος άνδρας σημάδεψε την άνοδο των πετυχημένων *lifestyle* ανδρικών περιοδικών τη δεκαετία του 1980 στην Αγγλία, και κατ' αντιστοιχία τη δεκαετία του 1990 στην Ελλάδα, επαναοριζόμενος όμως εν μέρει στη βάση του μοντέλου του άνδρα του *Playboy* της δεκαετίας του 1950 (McNair 2002: 158).

Πιο συγκεκριμένα, στα πρώιμα *lifestyle* περιοδικά όπως το *Playboy* προωθήθηκε ο σεξουαλικός ηδονισμός, η απολαυστική κατανάλωση και η άρνηση της ανδρικής «εξημέρωσης» (Ehrenreich 1983: 42-51 όπως αναφέρεται στο Attwood 2005: 84). Το *playboy lifestyle*, δηλαδή, προωθήθηκε ως μια «αυθεντική αρρενωπότητα» η οποία παρουσιάζεται ως ηδονιστική, αυτόνομη αλλά και φοβική απέναντι στις δεσμεύσεις - όχι μόνο από τα περισσότερα ανδρικά περιοδικά, αλλά και σε μια σειρά από κείμενα

σε κάθε μέσο που απευθύνονται στους άνδρες (2005: 93). Εδώ, ο «ηδονισμός του εργένη» κυριαρχεί ως αισθητική αναδιατυπώνοντας το πνεύμα του Playboy έτσι ώστε να μπορεί να συμπεριλάβει όλους τους άνδρες, και κυρίως αυτούς νεαρότερων ηλικιών (McNair 2002: 48). Η «μετανάστευση» δηλαδή στοιχείων από τα «μαλακά πορνοπεριοδικά» (softcore magazines) στα *lifestyle* περιοδικά είναι ενδεικτική μιας γενικότερης μεταμοντέρνας τάσης περί κομψού (chic) χαρακτήρα του πορνό, με τους κώδικες και τις συμβάσεις του να γίνονται δείκτες και εμβλήματα μιας εκλεπτυσμένης, υστερο-νεωτερικής σεξουαλικής αισθαντικότητας (2002: 77). Αυτό όμως που είναι μοναδικό στην σκωπτική ευαισθησία του Playboy είναι η άρθρωσή της όχι μόνο σε σχέση με την αρρενωπότητα και με την επιδίωξη του σεξ, αλλά και με το πολιτισμικό κεφάλαιο και τα καταναλωτικά αγαθά που απευθύνονται στους άνδρες (Thompson 2008: 287). Το προβληματικό δηλαδή στοιχείο είναι η έμφαση στη λογική της «εκ φύσεως» οριζόμενης σεξουαλικότητας των ανδρών, η οποία πλαισιώνεται πια όχι με μια απλά ειρωνική στάση παλαιότερων τύπων μάγκα, αλλά με μια μετα-ειρωνική εκθείαση κάθε «ανδρικού» πράγματος (Attwood 2005: 94).

Είναι στη βάση των παραπάνω που η σχετική απουσία της ανδρικής σεξουαλικής ευχαρίστησης στα μαλακού πορνό κείμενα, σε συνδυασμό με τη συνήθη αρθογραφία και διαφημίσεις προϊόντων για την ανδρική ανικανότητα και στυτική δυσλειτουργία, συνιστά μια μάλλον προβληματική παρουσίαση της ανδρικής σεξουαλικότητας (2005: 87). Αντίθετα, όταν έχουμε μια σαφή και διακριτή αναφορά περί σεξουαλικής απόλαυσης, αυτή συνήθως περιστρέφεται γύρω από το πορνογραφικά προσεγγισμένο ανδρικό σώμα το οποίο παρουσιάζεται ως ένα «μηχανοκίνητο κομμάτι εξοπλισμού» με εμμονή στη διάπλαση, το μέγεθος, την ποσότητα, την τεχνική, την χρήση και την επίδοσή του (87). Αναφορικά δηλαδή με την ανδρική σεξουαλικότητα στα μαλακά περιοδικά, το σώμα εκφράζει τις ιδιότητες μιας μηχανής όπως αυτές της ταχύτητας και απόδοσης, το σεξ γίνεται το μέσο ενός σκοπού και η αναγωγή της ευχαρίστησης στα γεννητικά όργανα, τον οργασμό και την εκσπερμάτωση γίνεται κατά τα πρότυπα, τη λογική και την αισθητική της εμπορευματικά προσανατολισμένης πορνογραφίας (88).

Στην ίδια λογική με τα παραπάνω, η αισθητική αντίληψη του καλού σεξ όπως παρουσιάζεται συνολικά στα *lifestyle* περιοδικά φαίνεται, σύμφωνα με την Tyler (2004: 98), να συγχέει τους Λόγους περί σεξουαλικής υγείας και τα χρηστά ήθη με εκείνους που αφορούν τις επιδόσεις και τις επιτελέσεις, έτσι ώστε η βιωματική

σεξουαλικότητα να ορίζεται ταυτόχρονα τόσο με όρους ηθικής αρετής («ασφαλή»), όσο και με όρους επιδέξιας εκτέλεσης («επιτυχή»). Η δε αναπαράσταση του σεξ είναι διαφορετική ανάμεσα στα γυναικεία και ανδρικά περιοδικά, με το σεξ να παρουσιάζεται στις γυναίκες σαν «κάτι που είναι να γίνει και να κάνουν», ενώ για τους άνδρες σαν «ένα μέρος που είναι να πάνε και να έχουν» (Attwood 2005: 92-3). Σε αυτό το πλαίσιο, η ενασχόληση με την πορνογραφία, το γυναικείο σώμα και τους μηχανισμούς του σεξ, μαζί με μια απαγκίστρωση από τις συναισθηματικές και ηθικές πτυχές των σεξουαλικών σχέσεων, λειτουργεί καταλυτικά για να αντιμετωπισθεί η «γυναίκα ως εικόνα» και να αποστασιοποιηθούν, ή και αποδεσμευθούν, οι άνδρες από την ανάγκη, αλλά και την επιθυμία, να αλληλεπιδρούν με τις γυναίκες ως κοινωνικά και σεξουαλικά υποκείμενα (Ticknell κ.α. 2003: 59-60). Πρόκειται για μια στρατηγική αποστασιοποίησης και αποδέσμευσης η οποία φαίνεται να αποτελεί μια γενικότερη, διιστορική τάση στα ανδρικά περιοδικά (Attwood 2005: 96).

Έτσι, η στροφή προς τη «μαγκιά» (laddism) που παρατηρεί η Attwood (93) στα ανδρικά περιοδικά ήρθε κυρίως ως απάντηση στη συζήτηση περί «αρρενωπότητας σε κρίση». Εδώ, η «κουλτούρα του νέου μάγκα» (lad culture) συνιστά έναν «ανδρικά» οριζόμενο τρόπο ζωής, μια «αναγέννηση του σκανδαλιάρικου στυλ Benny Hill και της “μαθητικής χυδαιότητας”» (85). Πρόκειται δηλαδή για μια «νοσταλγική υποχώρηση» προς την κουλτούρα της δεκαετίας του 1970 και 1980, μια επιθετική ρητορική που βασίζεται στην ασύδοτη λογική της καταναλωτικής κουλτούρας που πλαισιώνει το ανδρικό *lifestyle*, και όχι ένας μηχανισμός άμυνας ή μια προστατευτική ασπίδα στην ανασφάλεια και σύγχυση που προκαλούν οι αλλαγές στις σχέσεις των δύο φύλων. Η δε καταναλωτική αρρενωπότητα που προκρίνεται μέσα από την κουλτούρα του νέου μάγκα εστιάζει σε δραστηριότητες αναψυχής, ενώ αποφεύγει τις αναφορές σε υπέρμετρες φιλοδοξίες και σε θέματα επαγγελματικής σταδιοδρομίας (93-4). Η μορφή δηλαδή του νέου μάγκα συνιστά μια επιστροφή στη λιβιδινική ετεροσεξουαλικότητα της σαρκικής ασελγείας και του λάγνου ερωτισμού ως αντίδραση στο ναρκισσισμό, τον σεξουαλικό πουριτανισμό, την ασεξουαλικότητα και τη «μη αυθεντικότητα» που ως χαρακτηριστικά συνδέθηκαν με τη ρητορική περί του νέου άνδρα σε σχέση με τα ζητήματα της πολιτικής ορθότητας, του φεμινισμού και των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων (Gill 2003: 53). Συνιστά, με άλλα λόγια, μια «επιστροφή σε μια πιο “φυσική” κατάσταση» που αντικατοπτρίζει, σύμφωνα με

την Gill (50-1), μια γενικότερη στροφή προς την ουσιοκρατική σκέψη, λογική και αισθητική στη λαϊκή κουλτούρα.

Η ηγεμονική αρρενωπότητα και η ουσιοποίηση της

Η συζήτηση για τις περιπτώσεις του νέου άνδρα και του νέου μάγκα αποτέλεσε ιδιαίτερη συμβολή στον ευρύτερη προσπάθεια για τον καθορισμό του ποια μορφή αρρενωπότητας αποτελεί κατά καιρούς την ηγεμονική. Πιο συγκεκριμένα, η έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας έχει μπει στην επιστημονική συζήτηση ουσιαστικά από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, κυρίως με το έργο της διάσημης αυστραλιανής κοινωνιολόγου Raewyn Connell. Αρχικά έγινε κατανοητή ως ένα πρότυπο πρακτικής που επέτρεπε τη συνέχιση της κυριαρχίας των ανδρών πάνω στις γυναίκες, ενσαρκώνοντας έτσι τον «πιο γνωστό και διακεκριμένο τρόπο του να είσαι άνδρας» - έναν τρόπο που καλούσε όλους τους άλλους άνδρες να τοποθετήσουν τους εαυτούς τους σε σχέση με αυτόν και «νομιμοποιούσε ιδεολογικά» την παγκόσμια υποταγή των γυναικών στους άνδρες (Connell και Messerschmidt 2005: 832). Έτσι, ως ηγεμονική αρρενωπότητα σύμφωνα με την Connell (1995: 77) ορίζεται η διαμόρφωση μιας έμφυλης πρακτικής που ενσωματώνει την τρέχουσα αποδεκτή απάντηση στο πρόβλημα της νομιμοποίησης της πατριαρχίας η οποία διασφαλίζει (ή θεωρείται ότι διασφαλίζει) τη δεσπόζουσα θέση των ανδρών και την υποταγή των γυναικών, και που ελέγχει μια ιεραρχία ανδρισμών η οποία έχει συσταθεί με τρόπο ώστε να διατηρεί τις εν λόγω έμφυλες σχέσεις. Για αυτό και η ηγεμονική αρρενωπότητα ασκεί κυριαρχία όχι μόνο πάνω στις γυναίκες, αλλά και σε «υποδεέστερες» αρρενωπότητες.

Με άλλα λόγια, η ηγεμονική αρρενωπότητα κατασκευάζεται διαλεκτικά τόσο σε σχέση με τις γυναίκες, όσο και με τις «υποταγμένες και περιθωριοποιημένες» αρρενωπότητες - οι στάσεις, δηλαδή, των ανδρών επηρεάζονται από την κατανόησή τους για το πώς η δική τους συμπεριφορά συνδέεται με την ηγεμονική αρρενωπότητα (de Visser 2009: 370). Ενίοτε όμως γίνεται και αντιληπτή ως ένα μη σχεσιακό χαρακτηριστικό που παρατηρείται σε κάποιους άνδρες (Lusher και Robins 2009: 390). Είναι δηλαδή μια «ασταθής» κατασκευή που συχνά οδηγεί σε επίμαχες αμφισβητήσεις του ποιος τελικά είναι ο «σωστός αρσενικά» τρόπος να ζει κάποιος άνδρας, παρέχοντας ταυτόχρονα και ένα μέσο διερεύνησης του πώς οι άνδρες

συμμετέχουν στις ιδεολογικές δομές που υποστηρίζουν και αναπαράγουν την υποταγή των γυναικών (Connell και Messerschmidt 2005: 832). Παρά το ότι η ηγεμονική αρρενωπότητα δεν φαίνεται να είναι η πιο κοινή μορφή αρρενωπότητας που επιτελείται και ασκείται, εντούτοις υποστηρίζεται από την πλειοψηφία των ανδρών που επωφελούνται από τη συνολική υποταγή των γυναικών, ή αλλιώς αυτό που η Connell (1995: 82) ονομάζει «πατριαρχικό μέρισμα» - ένα «όφελος τιμής, κύρους και δικαιώματος» των ανδρών να κυβερνούν και να κατέχουν υλικό πλούτο και κρατική εξουσία από την στιγμή που ως ομάδα συμφερόντων τείνουν να υποστηρίζουν την ηγεμονική αρρενωπότητα ως μέσο υπεράσπισης της πατριαρχίας και της δεσπόζουσας θέσης τους πάνω στις γυναίκες.

Οι Connell και Messerschmidt (2005), πάντως, σε ένα πολύ σημαντικό άρθρο στο οποίο αναφέρεται το σύνολο των μελετητών των αρρενωποτήτων, προκρίνουν μια ανασύνθεση της έννοιας. Πιο συγκεκριμένα, θεωρούν ότι η έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας πρέπει να συνεχίζει να κατανοείται ως ένας συνδυασμός της πολλαπλότητας των ανδρισμών και της ιεράρχησης των αρρενωποτήτων, και αυτό διότι η ιδέα της ιεραρχίας των ανδρισμών συνεχίζει να συνιστά ένα πλαίσιο ηγεμονίας και πρότυπο αναφοράς που λειτουργεί εν μέρει μέσω της (ανα)παραγωγής υποδειγμάτων αρρενωπότητας, και όχι απλά ένα σχήμα κυριαρχίας που βασίζεται στη βία (2005: 845-6). Η έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας, δηλαδή, συνιστά μια πολυδιάστατη αντίληψη έμφυλων σχέσεων εξουσίας χωρίς να θεωρείται απλώς ένα πολιτισμικό πρότυπο το οποίο, εστιάζοντας στις δυνατότητες του Λόγου και των ρηματικών πρακτικών, δίνει έμφαση σε μια ζητούμενη «συμβολική διάσταση» της ισότητας των φύλων (841). Για αυτό και προτείνουν επιμέρους σημεία αναδιατύπωσης της έννοιας αναφορικά με τη φύση της ιεραρχίας των φύλων, την ανάδειξη της κοινωνικής γεωγραφίας ως παράγοντα διαμόρφωσης των ανδρισμών, μια περαιτέρω εστίαση στη διαδικασία της κοινωνικής ενσάρκωσης της αρρενωπότητας και την απόδοση ιδιαίτερης βαρύτητας στις δυναμικές της.

Πιο ειδικά, η κατανόηση της ηγεμονικής αρρενωπότητας θα πρέπει να ενσωματώνει μια πιο ολιστική κατανόηση της ιεραρχίας του φύλου όπου θα αναγνωρίζεται τόσο η ιδιότητα του φορέα δράσης και των μη κυρίαρχων ομάδων, όσο και οι διαστάσεις των επιμέρους κοινωνικοπολιτισμικών δυναμικών που μπορεί να αναπτυχθούν εντός και πέρα από τις έμφυλες ιεραρχήσεις. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να συμπεριληφθούν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στη

διαμόρφωση ιεραρχιών τόσο εντός των φύλων όσο και σε ένα διαφυλικό επίπεδο - χαρακτηριστικά που περιστρέφονται γύρω από την κατοχή του όποιου οικονομικού, κοινωνικού και συμβολικού κεφαλαίου. Θα πρέπει ακόμα να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην αλληλεπίδραση μεταξύ τοπικού, περιφερειακού και παγκόσμιου επιπέδου ώστε να μην αποκτήσει η έννοια έναν ουσιοκρατικό χαρακτήρα, αλλά να ενταχθεί σε ευρύτερα και ταυτόχρονα πιο κριτικά πλαίσια ανάλυσης και μελέτης. Επιπρόσθετα, υπάρχει ανάγκη υπέρβασης της περιοριστικής αντίληψης ότι οι διαφυλικές πρακτικές μπορούν να προσεγγιστούν μόνο με όρους κοινωνικής κατασκευής, διότι για να κατανοηθούν σε βάθος οι έννοιες της ηγεμονίας, της ενσάρκωσης των ταυτοτήτων και των καθημερινών συμπεριφορών θα πρέπει να θεωρηθεί το σώμα όχι μόνο αντικείμενο κοινωνικής πρακτικής, αλλά και φορέας δράσης που συνδέει τις ενσώματες διαδικασίες και λειτουργίες με τις κοινωνικές δομές (847-53).

Είναι αυτή ακριβώς η «εκ των πραγμάτων» σημασία του ανδρικού σώματος που στο πλαίσιο της προαναφερθείσας πορνογραφικά προσανατολισμένης κουλτούρας χρήσης σκευασμάτων τύπου Viagra οδηγεί σε μια «πραγματοποιημένη» αντίληψη αρρενωπότητας. Πιο αναλυτικά, η έννοια της πραγματοποίησης (reification) αναπτύχθηκε αρχικά από τον Georg Lukács σε μια συλλογή από κείμενά του υπό τον τίτλο *History and Class Consciousness* που δημοσιεύθηκε το 1925. Για τον διάσημο Ούγγρο μαρξιστή, η πραγματοποίηση συνιστά μια οντολογική κατανόηση μέσα στην καθημερινότητα όπου οι σχέσεις μεταξύ ανθρώπων έχουν πάρει το χαρακτήρα πράγματος (Honneth 2008: 19). Υπό αυτή την έννοια, αναδεικνύει το ζήτημα της εργαλειακής διαχείρισης των ανθρώπων και αποκόμισης οφέλους από αυτούς ως εάν να έχουν μια διάσταση αντικειμένου, ασκώντας έτσι κριτική στο ότι η υιοθέτηση του καπιταλιστικού τρόπου ζωής από κάθε υποκείμενο οδηγεί αναγκαστικά στην αντίληψή του ιδίου και του κόσμου που το περιλαμβάνει ως ένα αντικείμενο (2008: 22-3). Με άλλα λόγια, η βασική ιδέα της κατά Lukács πραγματοποίησης μπορεί, σύμφωνα με τον Honneth, να συμπυκνωθεί ως εξής: «στη συνεχώς διευρυνόμενη σφαίρα της ανταλλαγής εμπορευμάτων, τα υποκείμενα είναι υποχρεωμένα να συμπεριφέρονται ως ανεξάρτητοι παρατηρητές, παρά ως ενεργοί συμμετέχοντες στην κοινωνική ζωή, επειδή ο αμοιβαίος υπολογισμός των οφελών που άλλοι θα μπορούσαν να αποφέρουν για δικό τους κέρδος απαιτεί μια καθαρά ορθολογική και μη συναισθηματική στάση» (24-5). Συνεπώς η πραγματοποίηση θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως μια διαδικασία μέσω της οποίας η «πραγματική», ανθρώπινη οπτική

εξουδετερώνεται σε τέτοιο βαθμό ώστε να μετατρέπεται τελικά σε μια αντικειμενικοποιητική σκέψη (54).

Αυτή όμως η εξίσωση της πραγματοποίησης με την αντικειμενοποίηση από τον Lukács, σύμφωνα πάντα με τον Honneth, δεν επαρκεί ως εννοιολογική κατασκευή από την άποψη ότι αν ήταν έτσι τα πράγματα, τότε η ανθρώπινη κοινωνικότητα θα έπρεπε να είχε εξαφανιστεί εντελώς (55). Είναι για αυτό το λόγο που η συγκεκριμένη επίμαχη έννοια θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί με σχετικά διαφορετικούς όρους. Έτσι, ως πραγματοποίηση θα πρέπει να νοηθεί, σύμφωνα με τον γνωστό Γερμανό φιλόσοφο, η «λήθη της αναγνώρισης», δηλαδή η διαδικασία με την οποία χάνεται η συνείδηση του βαθμού στον οποίο οι άνθρωποι οφείλουν την γνώση τους για τους άλλους ανθρώπους σε μια προγενέστερη στάση ενσυναισθητικής δέσμευσης (56). Η πραγματοποίηση δηλαδή με την έννοια της λήθης της αναγνώρισης σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια των πράξεων της γνωσιακής αντίληψης οι άνθρωποι ξεχνούν ότι αυτή η γνώση οφείλεται σε μια προϋπάρχουσα πράξη αναγνώρισης (59). Με άξονα λοιπόν την προσέγγιση του Honneth, η *πραγμοποίηση της ηγεμονικής αρρενωπότητας* συνιστά μια ουσιοποίηση της ανδρικής φύσης, με την έννοια της αντίληψης των αρρενωποτήτων στη βάση μιας μονοσήμαντα οριζόμενης διάστασης. Στο πλαίσιο της πορνογραφικοποίησης της κυρίαρχης κουλτούρας αυτό σημαίνει τον μονολογικό αναγωγισμό της αρρενωπότητας αποκλειστικά και μόνο στη σεξουαλική φαλλικότητα. Μια αναγωγή που συνεπάγεται και την «αυτόματη/παρεπόμενη ανάγκη» για υπέρβαση των αντιξοοτήτων που προκαλεί το άγχος του πορνογραφικού Λόγου μέσω εργαλειακών λύσεων, όπως η χρήση βοηθητικών ουσιών.

Εύλογα, λοιπόν, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι μια τέτοια προσέγγιση συνδέεται άμεσα με την κυρίαρχη άποψη στους άνδρες της άτυπης έρευνας ότι το πεδίο των προσωπικών και ερωτικών σχέσεων αποτελεί μια χομπσιανού χαρακτήρα κοινωνική κατάσταση στην οποία κυριαρχεί μια νεοδαρβινική λογική αναφορικά με τις έμφυλες σχέσεις. Με άλλα λόγια, οι άνδρες του δείγματος ουσιαστικά προέβαιναν σε μια *ad hoc* γραμμική ιεράρχηση των ανδρικών χαρακτηριστικών, στην οποία οι απαλλαγμένες από τις κοινωνικές τους σημασιοδοτήσεις βιολογικές διαφορές, τα φυσικά προσόντα και οι σωματικές δεξιότητες και ικανότητες συγκροτούν το αποκλειστικό πλαίσιο προσδιορισμού των προσωπικών σχέσεων. Συνολικά δηλαδή, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι πρόκειται για μια «παλαιού τύπου» σεξιστική οριοθέτηση της ετεροφυλόφιλης σεξουαλικότητας η οποία δεν φαίνεται να ενσωματώνει την

«κτηνώδη αυτοπεποίθηση του νέου μάγκα», αλλά τουναντίον δομείται γύρω από μια πραγματοποιημένη προσέγγιση της αρρενωπότητας. Μια κατά βάση «δύσκαμπτη» αντίληψη περί του σύγχρονου άνδρα η οποία συνδέεται διαλεκτικά με την κοινωνική κατασκευή της σύγχρονης θηλυκότητας, συνδιαμορφώνει τις διαστάσεις της υστερονεωτερικής σεξουαλικότητας και αναοριοθετεί το ρευστό πεδίο των σχέσεων οικειότητας.

Όπως θα συμπλήρωνε και ο Bauman (2003: 25-6), «η ξαφνική αφθονία και η φαινομενική διαθεσιμότητα των “ερωτικών εμπειριών” ενδέχεται να - και όντως, τρέφει την πεποίθηση ότι ο έρωτας (να ερωτεύεσαι, να επιδίδεις στο κυνήγι του έρωτα) είναι δεξιότητα που μαθαίνεται και ότι η αντίστοιχη επιδεξιότητα αναπτύσσεται ευθέως ανάλογα προς τον αριθμό των πειραμάτων και τη συχνότητα της άσκησης». Σε αυτό το πλαίσιο, το σεξ αποτελεί μια σειρά από μορφές - από μια σωματική εμπειρία και έντονη πράξη επικοινωνίας, μέχρι ένα είδος αλληλεπίδρασης και μια αναπαράσταση που καταναλώνεται έτσι όπως ταχύτατα παράγεται (Attwood 2006), με το υστερο-νεωτερικό σκηνικό να προτρέπει το μεταμοντέρνο αναζητητή των αισθήσεων να αναπτύξει πλήρως τις δυνατότητές του ως σεξουαλικό υποκείμενο (Bauman 1998). Στις πιο ακραίες περιπτώσεις, πρόκειται για μια προϊούσα αντικατάσταση της διαστροφής με τον πλουραλισμό όπου αυτό που παλαιότερα θεωρούταν διαστροφή τώρα απλώς συνιστά τρόπους με τους οποίους το άτομο μπορεί νομιμοποιημένα να εκφράσει τη σεξουαλικότητά του και να ορίσει την ατομική του ταυτότητα (Giddens 1992). Έτσι και στην περίπτωση των ανδρών στη συγκεκριμένη «πρόχειρη» έρευνα, η κατανάλωση στυτικών φαρμάκων φαίνεται ότι συνιστά ένα χρήσιμο εργαλείο για την καθημερινή διαχείριση των προσωπικών και ερωτικών τους σχέσεων, ένα εργαλείο κατασκευής ταυτότητας, ένα όχημα αυτοπραγμάτωσης, μια προσπάθεια «κατασκευής της βιογραφίας» τους μέσα σε ένα αναστοχαστικό και αυτοαναφορικό σχέδιο ζωής (1994). *Fair enough*.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alexander, S. M., 2003. Stylish Hard Bodies: Branded Masculinity in “Men’s Health” Magazine. *Sociological Perspectives*, 46 (4), pp. 535-54.
- Αμπατζή, Λ., 2007. Το Κέρασμα στα «Μπαρ με Κονσομασιόν»: Η Διαχείριση του Μη Ανεκτού», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 122, σελ. 3-21.
- Attwood, F., 2005. “Tits and Ass and Porn and Fighting”: Male Heterosexuality in Magazines for Men. *International Journal of Cultural Studies*, 8 (1), pp. 83-100.
- Attwood, Feona 2006. Sexed Up: Theorizing the Sexualization of Culture. *Sexualities*, 9 (1), pp. 77-94.
- Attwood, F., 2009. Introduction: The Sexualization of Culture. In: F. Attwood, ed., *Mainstreaming Sex: The Sexualization of Western Culture*. London and New York: I.B. Tauris, pp. xiii-xxiv.
- Bauman, Z., 1998. On Postmodern Uses of Sex. *Theory, Culture & Society*, 15 (3-4), pp. 19-33.
- Bauman, Z., 2003 (2006). *Ρευστή Αγάπη: Για την Ευθραστότητα των Ανθρώπινων Δεσμών*. Μπφρ. Γιώργος Καράμπελας, Αθήνα: Εστία.
- Cartier, M., 2003. The Butch Woman Inside James Dean or “What Kind of Person Do You Think a Girl Wants?”. *Sexualities*, 6 (3-4), pp. 443-58.
- Coles, T., 2009. Negotiating the Field of Masculinity: The Production and Reproduction of Multiple Dominant Masculinities. *Men and Masculinities*, 12 (1), pp. 30-44.
- Connell, R.W., 1995. *Masculinities*. Sydney, Australia: Allen & Unwin.
- Connell, R.W. and J.W. Messerschmidt, 2005. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19 (6), pp. 829-59.
- Cook, I., 2006. Western Heterosexual Masculinity, Anxiety, and Web Porn. *The Journal of Men’s Studies*. Vol. 14 (1), pp. 47-63.
- de Visser, R.O., 2009. “I’m Not a Very Manly Man”: Qualitative Insights Into Young Men’s Masculine Subjectivity. *Men and Masculinities*, 11 (3), pp. 367-71.
- Dines, G., L. Thompson, R. Whisnant and K. Boyle, 2010. Arresting Images: Anti-Pornography Slide Shows, Activism and the Academy. In: K. Boyle, ed., *Everyday Pornography*. London, New York: Routledge, pp. 17-33.
- Ehrenreich, B., 1983. *The Hearts of Men: American Dreams and the Flight from Commitment*. London: Pluto Press.
- Geertz, C., 1973. *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books.

- Giddens, A., 1992 (2005). *Η Μεταμόρφωση της Οικειότητας: Σεξουαλικότητα, Αγάπη και Ερωτισμός στις Μοντέρνες Κοινωνίες*. Μπφρ. Απόστολος Καλογιάννης, επιμ. Μπετίνα Ντάβου, Αθήνα: Πολύτροπον.
- Giddens, A., 1994. Living in a Post-Traditional Society. In: U. Beck, S. Lash and A. Giddens, eds, *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge: Polity Press, pp. 56-109.
- Gill, R. 2003. Power and the Production of Subjects: A Genealogy of the New Man and the New Lad. In: B. Benwell, ed., *Masculinity and Men's Lifestyle Magazines*. Oxford: Blackwell, pp. 34-56.
- Gill, R., 2009. Beyond the "Sexualization of Culture" Thesis: An Intersectional Analysis of "Sixpacks", "Midriffs" and "Hot Lesbians" in Advertising. *Sexualities*, 12 (2), pp. 137-60.
- Hearn, J., 1999. Sex, Lies and Videotape: The Clinton-Lewinsky Saga as a World Historical Footnote. *Sexualities*, 2 (2), pp. 261-6.
- Hitt, J., 2000. The Second Sexual Revolution. *The New York Times*, 20/2/2000.
- Ho, P.S.Y. and A.K.T. Tsang, 2002. The Things Girls Shouldn't See: Relocating the Penis in Sex Education in Hong Kong. *Sex Education*, 2 (1), pp. 61-73.
- Honneth, A., 2008. *Reification: A New Look at an Old Idea*. Oxford: Oxford University Press.
- Kammeyer, K.C.W., 2008. *A Hypersexual Society: Sexual Discourse, Erotica, and Pornography in America Today*. New York: Palgrave Macmillan.
- Klotz, L., 2005. How (Not) to Communicate New Scientific Information: A Memoir of the Famous Brindley Lecture. *British Journal of Urology International*, 96 (7), pp. 956-7.
- Levy, A., 2005. *Female Chauvinist Pigs: Women and the Rise of Raunch Culture*. Melbourne: Schwartz.
- Λιότζης, Ε., 2016. Πορνογραφικοποίηση και Σεξουαλικοποίηση: Προς μια Σύνθετη Προσέγγιση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 34, σελ. 151-74.
- Lusher, D. and G. Robins, 2009. Hegemonic and Other Masculinities in Local Social Contexts. *Men and Masculinities*, 11 (4), pp. 387-423.
- Maddison, S., 2009. "The Second Sexual Revolution": Big Pharma, Porn and the Biopolitical Penis", *Topia: Canadian Journal of Cultural Studies*, 22, pp. 35-53.
- Marshall, B.L., 2002. "Hard Science": Gendered Constructions of Sexual Dysfunction in the "Viagra Age". *Sexualities*, 5 (2), pp. 131-158.
- May, T., 2001. *Social Research: Issues, Methods and Process*. Buckingham, UK: Open University Press.

- McNair, B., 1996. *Mediated Sex: Pornography and Postmodern Culture*. London, New York: Arnold.
- McNair, B., 2002. *Striptease Culture: Sex, Media and the Democratization of Desire*. London, New York: Routledge.
- Παπαταξιάρχης Ε., 1998. Εισαγωγή. Από τη Σκοπιά του Φύλου: Ανθρωπολογικές Θεωρήσεις της Σύγχρονης Ελλάδας». Στο: Ε. Παπαταξιάρχης και Θ. Παπαρδέλης, επιμ., *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα: Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. 2η έκδοση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σελ. 11-98.
- Paul, P., 2005. *Pornified: How Pornography is Transforming our Lives, our Relationships and our Families*. New York: Times Books.
- Penley, C., 2004. Crackers and Whackers: The White Trashing of Porn. In: L. Williams, ed., *Porn Studies*. Durham, London: Duke University Press, pp. 309-31.
- Plummer, K., 2009. Introduction: Autoethnography of Sexualities, *Sexualities*, 12 (3), pp. 267-9.
- Potts, A., 2000B. "The Essence of the Hard on": Hegemonic Masculinity and the Cultural Construction of "Erectile Dysfunction". *Men and Masculinities*, 3 (1), pp. 85-103.
- Stephens, E., 2007. The Spectacularized Penis: Contemporary Representations of the Phallic Male Body. *Men and Masculinities*, 10 (1), pp. 85-98.
- Τάτσης, Ν., 1997. *Κοινωνιολογία: Ιστορική Εισαγωγή και Θεωρητικές Θεμελιώσεις*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Thompson, E., 2008. The Parodic Sensibility and the Sophisticated Gaze: Masculinity and Taste in Playboy's Penthouse. *Television & New Media*, 9 (4), pp. 284-304.
- Ticknell, E., D. Chambers, J. van Loon and N. Hudson 2003. Begging for It: "New Femininities", Social Agency, and Moral Discourse in Contemporary Teenage and Men's Magazines. *Feminist Media Studies*, 3 (1), pp. 47-63.
- Tyler, M., 2004. Managing Between the Sheets: Lifestyle Magazines and the Management of Sexuality in Everyday Life. *Sexualities*, 7 (1), pp. 81-106.
- Woolgar, S. and D. Pawluch, 1985. Ontological Gerrymandering: The Anatomy of Social Problems Explanations. *Social Problems*, 32 (3), pp. 214-27.
- Φίλιας, Β., επιμ., 1998. *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*. 2η Έκδοση, Αθήνα: Gutenberg.
- Χαλκιά, Α., 2012. Η Κοινωνιολογία της Σεξουαλικότητας, οι Αρρενωπότητες και ο Έμφυλος Δεκέμβρης. Στο: Α. Αποστολέλλη και Α. Χαλκιά, επιμ., *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ Πολιτικές στην Ελλάδα*. Αθήνα: Πλέθρον, σελ. 215-49.
- Zillmann, D. and J. Bryant 1982. Pornography, Sexual Callousness, and the Trivialisation of Rape. *Journal of Communication*, 32 (4), pp. 10-21.

ΤΟ ΒΗΜΑ
ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
τριμηνιαία επιστημονική επιθεώρηση

ΤΟΜΟΣ ΙΖ΄

Τεύχος 68

Χειμώνας 2017

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ